

MC DONALDS'LAŞMA BAĞLAMINDA DÜNYA KENDİ ADAYI OLARAK İSTANBUL ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

(An Evaluation On Istanbul As A World City Candidate In The Context Of MC Donalds)

Hatice ÇAKIR¹

Araştırma/Derleme

Makale Geliş Tarihi: 20.12.2022

Makale Kabul Tarihi: 31.05.2023

DOI: 10.53507/akademikdusunce.1222025

ÖZ

Küreselleşme ile kapitalizmin ilişkiye geçmesi sonucunda dünya kentleri ortaya çıkmıştır. Dünya kentleri sermayeyi yöneten kentler olduğu için bu avantajdan yararlanabilmek amacıyla kentler birbiriyle yarışmış, yarışan kentler aynı zamanda tek tip hâline gelmiştir. Bu tek tip hâline gelmeyi ifade etmek için çalışmada MC Donalds'laşma tabiri kullanılmıştır. Ülkeler, sağladığı avantajlardan yararlanabilmek için dünya kenti olmayı amaçlarken kentsel mirası yok ederek kentin her bölgesinde dengesiz gelişmeye neden olmaktadır. Çalışmanın amacı dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de kendisini gösteren fakat İstanbul'da daha belirgin olan MC Donalds'laşmanın önüne geçerek kentsel mirasın korunması konusunda oluşturulacak politikalar için zemin hazırlamaktır. Her kent gelişmek için dünya kenti olmak zorunda değildir. İstanbul da kentsel mirasını koruyarak turizme açıldığı takdirde daha çok gelişecektir. Çalışmada; zincirleme bir şekilde, dengesiz gelişmeyle kentlerin bazı bölgelerinin yoksul durumda olup bazı bölgelerinin gelişmesine, gelişen bölgelerin de birbirinin aynısı hâline gelerek MC Donalds'laşmasına, MC Donalds'laşmanın da kentsel mirası yok ettiği sonucuna varılmıştır. Bu sonuçtan hareketle İstanbul'un popülerite kazanma sebebi olan kentsel mirasın korunarak misafirlere açık hâle getirilmesi, sermayeyi çekebilme amaçlarının bu şekilde de gerçekleştirilebileceği önerilmiştir. Çalışmada kitaplardan, tezlerden, makalelerden ve sözlüklerden yararlanıldığı için bir kütüphane çalışmasıdır.

Anahtar Kelimeler: MC Donalds'laşma, Dünya Kentleri, İstanbul

ABSTRACT

As a result of the relationship between globalization and capitalism, world cities have emerged. Since world cities are cities that manage capital, cities competed with each other in order to benefit from this advantage, and competing cities also became uniform. In order to express this uniformity, the term MC Donalds is used in the study. While countries aim to become a world city in order to benefit from the advantages it provides, they destroy the urban heritage and cause unbalanced development in every part of the city. The aim of the study is to lay the groundwork for policies to be formed on the protection of urban heritage by preventing the MC Donaldization, which shows itself in Turkey as well as in many parts of the world, but which is more prominent in Istanbul. Not every city has to be a world city in order to develop. If Istanbul is opened to tourism by preserving its urban heritage, it will develop more. In the study; it has been concluded that, with uneven development, some parts of the cities are in poor condition and some areas develop, developing regions become identical to each other and become MC Donalds, and MC Donaldization destroys the urban heritage. Based on this result, it has been suggested that the objectives of attracting capital can be achieved by protecting the urban heritage, which is the reason for Istanbul's popularity, and making it open to guests. It is a library study as it uses books, theses, articles and dictionaries in the study.

Keywords: MC Donaldization, World Cities, Istanbul

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, hatice.cakirr@outlook.com, ORC-ID: 0000-0003-0084-6690.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağlımsız

Yazar Katkısı: Hatice Çakır %100 katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Hatice Çakır contributed 100% to the study.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Giriş

Küreselleşme nedeniyle tüm ekonomik sınırlar ortadan kalktığından ticaret, mal ve sermaye dolaşımında kolaylık yaşanmış, bu nedenle tüm ülkeler ekonomik özgürlük denilen serbest hareket edebilme yetisine kavuşmuştur. Özgürlük neticesinde tüm ülkeler birbirleriyle etkileşime geçerek bütünleşmiş piyasa sistemini ortaya çıkarmıştır. Bu bütünleşmiş büyük piyasaya yön verebilmek için kentler birbiriyle yarışmış ve dünya kentleri gündeme gelmiştir.

Dünya kentleri üretimin ve rekabetin zirvede olduğu, sürekli yeniliklerin yaşandığı, birikimin sağlandığı, finansmanın yönetildiği, birtakım ayrıcalıkların olduğu kentlerdir. Dolayısıyla bu kentlerde yaşanan yenilikler diğer kentlere yön vermektedir. Dünya kenti hâline gelmek kentlere sermayeyi yönetebilme avantajı sağlayacağından, ülkenin kalkınmasında da önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Bu fırsatı değerlendirebilmek için yarışan kentler MC Donalds'laşarak tek tip hâline gelmiş ve kendine has özellikleri kaybetmiştir.

Çalışmada İstanbul örneği üzerinden bir inceleme yapılmış ve kentlerde dengesiz gelişmeye yol açacağı gerekçesiyle her kentin dünya kenti olmak için uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçtan hareketle dünya kenti olmak isteyen kentlerin öncelikle bu dengesiz gelişmeyi önlemeleri gerektiği tespitinde bulunulmuştur. Dünya kenti olmak için meydana gelen yarışın asıl amacı sermayeyi yönetebilmek olduğundan, sermayeyi yönetebilmek için tek seçeneğin dünya kenti olmadığı açıklanarak alternatif önerilerde bulunulmuştur. Bu alternatiflerden biri ve en önemlisi İstanbul gibi kentsel mirasıyla ünlü kentlerin yarışmadan, kentsel mirasını koruyup geliştirerek de sermayeyi çekebilme potansiyeline sahip olduğudur. Keza kentsel mirasını koruyan İstanbul'un kendine has kentsel özelliklerini görmek isteyen binlerce misafir kenti ziyaret edecek ve sermaye bu şekilde daha etkili ve kalıcı olarak çekilmiş olacaktır.

Çalışmada MC Donalds'laşma kavramının temeline inilerek tarihçesi incelendiğinde kavramı ilk kez kullanan kişinin George Ritzer olduğu ve bu kavramı kullanırken Max Weber'den ilham aldığı tespit edilmiştir. George Ritzer kavramı kullanırken, Max Weber'in rasyonelleşme kavramından esinlenerek fastfood zinciri olan MC Donald's'in örgütlenme biçimini incelemiş ve bu modelin toplumun tümünü etkileyen bir örgütlenme modeli olduğunu ifade etmiştir (Ritzer, 2011: 48). Ritzer, toplumun MC Donalds'laşmasını incelese de kentlerin MC Donalds'laşmasını inceleyen bir çalışma yoktur. Literatürde MC Donalds'laşmanın toplum davranışlarına etkisini ele alan çok sınırlı sayıda çalışma olsa da kenti merkeze alarak kentsel MC Donalds'laşmayı incelemiş bir çalışma yoktur. Bu çalışmada İstanbul kentindeki MC

Donalds'laşma tahlil edilerek bu MC Donalds'laşmanın etkileri açıklanmıştır. Bu sayede İstanbul'un dünya kenti olma sürecine MC Donalds'laşma perspektiften bakılarak literatüre katkıda bulunulmuştur. Ayrıca İstanbul kentindeki MC Donalds'laşmanın tahlili sonucunda ortaya çıkan sonuçlardan hareketle, çalışmada kentlerin MC Donalds'laşmadan gelişimini sağlayacak alternatif bir öneride bulunulmuştur.

İstanbul; tarihi ve kentsel mirası ile adını duyurmuş bir kenttir. Ancak getirim sağlamak için bu mirasa zarar verildiği ve dünya kenti olmak için yarışırken bu mirasın yok edilerek tüm yapıların aynılaşmaya başladığı görülmektedir. Durumun ciddiyetini ortaya koyarak konuya dikkat çekmek ve bu bağlamda önleyici politikalara ve çalışmalara zemin hazırlamak için bu çalışma konusu seçilmiştir.

Çalışmada küreselleşmenin kentlere ne tür etkileri olduğu, İstanbul'un neden dünya kenti olabileceği ya da olamayacağı, dünya kenti olmak isterken kentlerin hangi aşamalardan geçtiği ve ne tür değişikliklere uğradıkları soruları başta olmak üzere küreselleşme, kent, dünya kenti ve MC Donalds'laşma nedir sorularına cevap aranmıştır. Çalışmada dünya kenti olabilmek için kentlerin rekabet etmesinin neticesinde MC Donalds'laştığı savunulmuş ve bunun doğruluğu kanıtlanmıştır.

Hipotezi güçlendirmek, daha açık bir ifadeyle İstanbul'un dünya kenti olma yolunda MC Donalds'laştığını kanıtlamak için İstanbul'daki LC Waikiki mağazalarının metre kare ve kat sayısı bilgilerine ulaşmak amacıyla LC Waikiki ile mail üzerinden iletişime geçilmiş ancak bu bilgilere ulaşılamamıştır. Dolayısıyla bu, çalışmanın sınırlılığına neden olmuştur.

Dünya kentlerinin, sermaye yönetme gibi avantajlardan yararlanmak için bir yarışa girmeleri sonucunda MC Donalds'laşmaları ve bunun İstanbul kenti üzerindeki yansıması çalışmanın konusunu oluşturur. Çok sayıda dünya kenti adayları olan onlarca kent varken çalışma İstanbul kenti ile sınırlandırılmıştır. Yine aynı şekilde MC Donalds'laşmanın görüldüğü onlarca alandan yalnızca kentlerin MC Donalds'laşmasına yer verilmiştir.

1. Temel Kavramlar ve Kuramlar

Bir konu hakkında açıklama yapmak ve yapılan açıklamaların anlaşılabilmesi için kavramsal olarak uzlaşma sağlanmış bir tanım ortaya koyulması gerekir. Bu çalışmada da ele alınan konu ile ilgili doğru tespitler yaparak doğru sonuçlara ulaşılabilmesi, etkili çözümler sunulması ve yapılan açıklamaların anlaşılabilmesi için kavramlar son derece önemlidir. Bu nedenle çalışmada küreselleşme, kent, dünya kentleri ve MC Donalds'laşma kavramlarına yer

verilecektir. Daha sonra kentlerin ortaya çıkış süreci, küreselleşmenin kentleri nasıl etkilediği, bu etki sonucunda dünya kentlerinin ortaya çıkışı ve MC Donalds'laşması açıklanacaktır.

1.1. Küreselleşme

Küreselleşme, globalleşme kavramının karşılığı olarak küreyi kapsama anlamında kullanılmakta ve dünya toplumlarının birbirine benzeme sürecini ifade etmektedir (Kaypak ve Haytoğlu, 2016: 717; Gürses vd., 2005: 57). Bu benzeme süreci iletişim ile mümkün olduğundan küreselleşme ilk dönem çağlarına kadar uzanmaktadır (Elçin, 2012: 2). Ancak küreselleşme ilk dönem çağlarına kadar uzansa da kavram ilk kez İngiliz iktisatçı W. Foter'in 1833'te yazdığı dünya kaynaklarının dağılımını anlatan bir makalede kullanılmıştır (Kıvılcım, 2013: 221). Daha sonra 4 Nisan 1959'da The Economist Dergisinin bu makaleyi kullanması ile popüler hâle gelmiştir (Aktel, 2001: 195).

Çoğu bilim insanı küreselleşmeyi kendi uzmanlık alanına göre yorumladığından kavram çok boyutlu hâle gelmektedir. Küreselleşme kavramına getirilen yorumlara bakmak kavramın farklı boyutlarını görerek çalışmada savunulanların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu nedenle küreselleşme kavramına yeni boyutlar kazandıran George Modelski, Roland Robertson, Marshall McLuhan, David Harvey, R.W. McChesney ve Zygmund Bauman'ın küreselleşmeye getirdiği yorumlara yer verilecektir.

Siyaset Bilimi Profesörü olan George Modelski, küreselleşme ile dünya güçleri arasında bağlantı kurarak, dünya güçlerinin küresel sistemi şekillendirdiğini ve her bir siyasi rejimin birbirini takip etmesi gibi dünya güçlerinin de birbirini takip ettiğini ifade ederek küreselleşmeye siyasi güç meselesi perspektifinden bakmaktadır (Modelski, 2005: 3). Modelski, siyasi küresel sistemi de küresel ilişkilerin ve karşılıklı bağımlılığın yönetilmesi için oluşturulmuş bir yapı olarak tanımlamaktadır (2005: 4).

Sosyoloji profesörü olan Roland Robertson küreselleşmeye kültürel açıdan bakarak bu konuyu "Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür" adlı kitabında derinlemesine ele almaktadır. Robertson bu eserinde iletişim sistemlerinin işlevsel olarak farklılaşmasının paylaşılan kültürün sonunu getirdiğini ve geleneksel anlamda toplumsal kimlik ve küresel kültür oluşturma girişimine zarar verdiğini ifade etmektedir (1999: 125).

İletişim kuramcısı olan Marshall McLuhan ise küresel köy kavramını ilk kez kullanarak küreselleşme kavramına katkıda bulunmuştur. McLuhan, "Küresel Köy" adlı eserinde bu kavramı detaylıca incelemektedir. Ancak özetle; teknolojinin gelişmesiyle birlikte kitle iletişim araçlarının hızla artarak bireycilikten ve parçalanmadan uzaklaşıp kolektif tabanlı, üst üste

bindirilmiş birlikte var olunan bir kimliğe geçileceğini belirterek bunu küresel köy kavramı ile açıklamaktadır (McLuhan, 2011: 304).

Coğrafya profesörü olan David Harvey, küreselleşmeyi, post modernlikle ilişkilendirerek zaman- mekân sıkışması olarak tanımlamaktadır (Harvey, 2010: 317). İletişimin politik ekonomisi konusunda çalışmalar yapan R. W McChesney ise küreselleşmeyi; kârı en üst düzeye çıkarma, serbest sermaye ve mal akışına yönelik düzenlemeleri ön gören Neoliberal ekonomik politikalar olarak tanımlamıştır (ED: McChesney vd., 1999: 7). Filozof Zygmund Bauman ise küreselleşmeyi belirsizlik olarak görmekte ve var olan her şeyin değiştiğini, değişen şeylerin ise belirsiz olduğunu ifade etmektedir (Bauman, 2010: 64).

Küreselleşmeye getirilen çeşitli yorumlar kavrama farklı perspektiflerden bakılmasını sağlayarak, önerilen çözümlerin tüm koşulları ele alarak etkili ve kalıcı olmasını kolaylaştırmıştır. Ayrıca getirilen yorumlar neticesinde çok boyutlu hâle gelen küreselleşmenin kentlere birtakım yansımaları olmuştur. Bu yansımaları daha iyi anlamak için kent kavramının tanımını ve kent ile ilgili temel bilgileri açıklamak faydalı olacaktır.

1.2. Kent

Kentler tarihsel olarak incelendiğinde; ilk ortaya çıktıkları andan itibaren değişim ve gelişim gösterdikleri, gelişim sürecinde polis, site, komün ve kent devletleri gibi çeşitli isimlerle ifade edildikleri tespit edilmiştir (Puslu, 2006: 129). Kentler, düşüncelerin ve davranışların yansımaları olarak ortaya çıktığından bu isimler alelade bir şekilde değil yaşanan dönemin koşullarını yansıttığı için verilmiştir.

Kentlerin gelişimi birçok uzman tarafından incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda uygarlığın kentler ile geldiği, kente giden sürecin de uygarlığa giden süreç olduğu kabul edilmiştir (Topal, 2004: 277). Uygarlığa giden süreçte polisler; demokrasinin ilk ortaya çıktığı bölgelerdir (Aliğaoğlu ve Özkan, 2020: 3). Siteler; kendilerine yeten küçük devletlerdir (Demir ve Acar, 2020: 265). Komünler ise; gelenek, barış ve güvenliği devam ettirmek amacıyla yardımlaşmanın sağlandığı kurumlardır (Çelik ve Aykanat, 2007: 101).

Kentlerin gelişim sürecinde adının değişmesi ve dinamik bir kavram olması nedeniyle literatürde fazlaca tanım yer almaktadır. Ancak en genel ve kabul gören şekilde kentler; nüfusu yoğun ve heterojen olan, uzmanlaşma, standartlaşma, örgütlenme, ticarileşme, medenileşme, formalleşme ve kent kültürünün hâkim olduğu mekânlar olarak tanımlanmaktadır. Kentler, sosyal bir varlık olarak ise 19. yüzyılda yaşanan toplumsal değişim ve gelişimlere göre yorumlanmaktadır (Turut ve Özgür, 2018: 2).

Kentlerin geleneksel toplumlardan modern toplumlara geçişini, Saint Simon; tarım toplumlarından sanayi toplumlarına geçiş olarak, Tönnies; cemaat toplumundan cemiyet toplumuna geçiş olarak, Spencer; basit yapıli toplumlardan karmaşık yapıli toplumlara geçiş olarak, Durchein; mekanik dayanışmalı toplumlardan organik dayanışmalı toplumlara geçiş olarak, Howard Becker; kutsal toplumlardan laik toplumlara geçiş olarak yorumlamaktadır. (Yörükan, 2006). Karl Marx, Emile Durkheim ve Max Weber kentleşmeyi, endüstrileşmek için mecburi değişim olarak görmüşlerdir. Bu değişimi Marx; sınıf çatışması, Durkheim; iş bölümü, Weber; rasyonel düşüncenin artması olarak açıklamaktadır (Tatlidil, 1992: 26).

Toplumsal değişimlerin yaşanması nedeniyle kent yorumları sermayenin küreselleşmesinin kentlere etkisi üzerinde durmaktadır (Duru ve Alkan, 2002: 2). Öyle ki Weber, kentleri; üretim kentleri ve tüketim kentleri olarak sınıflandırmakta, tüketici kenti ile sanayi öncesi kentleri, üretici kenti ile sanayi dönemi kentlerini ifade etmektedir (Uğurlu, 2010: 31). Saint Simon ise bu kapsamda, ilerleme ile endüstrileşmenin birbirine bağlı olduğunu ifade etmektedir (Kartal ve Kartal, 2020: 49).

Küreselleşmenin de etkisiyle tüm kentlerde, endüstri devrimi denilen sanayi dönemi hız kazanmıştır. Endüstri devrimi ile birlikte, geleneksel toplumdan modern topluma geçiş süreci başlamış, böylece tarım toplumları sanayi toplumuna dönüşmüştür. Kentlerde sanayi toplumunun hâkim olmasıyla birlikte sanayisi gelişen kentler önemli hâle gelmiş, bu kentlere yoğun göçler yaşanmıştır. Kentleri önemli ve değerli kılan bir başka sebep ise sanayi ile bağlantılı olarak sermayenin yoğunlaşmasıdır. Daha açık bir ifadeyle; sanayisi gelişen kentlerde sermaye yoğunlaşmaya başlamış, sermayesi yoğunlaşan kentler önemli hâle gelmiştir. Bunun en önemli sebebi sermayesi yoğun olan kentlerin dünya kenti adayı olmasıdır.

Dünya kentleri; sermayeyi çeken ve yöneten kentler olduğu için bu özellik kentlerin kalkınmasında ve gelişiminde ciddi bir etken olarak görülmektedir. Bu nedenle sermayeyi çekebilme kapasitesi olan kentlerin dahi önemli görülmesinin sebebi dünya kenti olabilmek için potansiyel göstermesidir. Özellikle küreselleşmenin etkisiyle, bütünleşen sermayeyi yönetebilmek kentlere ciddi avantajlar sağlayacağından, kentler dünya kenti olabilmek için yarışır duruma gelmiştir.

1.3. Dünya Kentleri

Dünya kentleri, dünya sisteminin mekânsal örgütlenmesi içinde küresel sermaye birikimindeki karmaşık sistemin denetim noktaları olarak ortaya çıkmıştır (Ersoy ve Şengül, 1997: 75). John Friedman dünya kentlerini, uluslararası sermayenin yoğunlaştığı ve birikimin

sağlandığı kentler olarak yorumlarken Sassen, yalnızca kontrol ve yönetim merkezi olarak değil aynı zamanda ticaret ve hizmet sektörü ile finansal yeniliklerin üretimlerinin gerçekleştiği kentler olarak yorumlamaktadır (Öktem, 2006: 54).

Küreselleşme sürecinde, küresel sermayenin ve üretimin yeniden örgütlenmesiyle bazı ayrıcalıklara sahip olan kentler diğer kentlere göre daha önemli ve avantajlı hâle gelmiştir. Bu ayrıcalıklı kentlere ilişkin ilk çalışma yine John Friedman tarafından yapılmıştır. Friedman dünya ölçeğinde öne çıkan kentlere dünya kenti adını vermiştir (Puslu, 2006: 146). Literatürde dünya kenti kavramını ilk kez kullanan Patrick Geddes ise kavramı, metropoliten alanları tanımlamak için kullanmıştır (Murat Yayınları, 2022). Peter Hall ise dünya kentlerini göçü çeken yerler olarak yorumlamıştır (Bilan, 2012: 53).

Göçü çekerek daha da büyüyen dünya kentleri; Gama, Beta ve Alfa Dünya Kentleri olarak sınıflandırılmaktadır. Gama Dünya Kentleri; daha küçük seviyedeki ekonomi devletlerinin küresel ekonomiye uyumunu sağlayan, Beta Dünya Kentleri; devletlerini dünya ekonomisine bağlamada önemli olan, Alfa Dünya Kentleri ise; büyük ekonomi devletlerini dünya ekonomisine bağlayan en önemli kentlerdir (Yılmaz, 2019: 47). Bu sınıflandırma, Küreselleşme ve Dünya Kentleri Çalışma Grubu ve Ağı (GaWC) tarafından dünya kentleri arasındaki hiyerarşinin ortaya konulması amacıyla muhasebe, reklam, bankacılık ve hukuk sektörlerinde etkinlik gösteren firmaların hizmet değerlerine bakılarak yapılan puanlamaların toplanması sonucunda oluşmuştur. (ED: Güneş, 2019: 66; 2022; Özsan ve Özasan: 230). En yüksek 12- 10 puan alan kentler Alfa, 7-8-9 puan alan kentler Beta, 4-5-6 puan alan kentler Gama olarak sınıflandırılmıştır.

Alfa dünya kentlerinden Tokyo, New York, Londra, Paris 12 puan, Chicago, Frankfurt, Hong Kong, Los Angeles, Milan ve Singapur 10 puan almıştır. Beta dünya kentlerinden San Francisco, Sydney, Toronto, Zürih 9 puan, Brüksel, Madrid, Mexico City, Sao Paulo 8 puan, Moskova ve Seul 7 puan almıştır. Gama dünya kentlerinden ise Bangkok, Pekin, Montreal, Roma, Stockholm, Varşova 5 puan, Atlanta, Barselona, Berlin, Budapeşte, Buenos Aires, Kopenhag, Hamburg, İstanbul, Kuala Lumpur, Manila, Miami, Minneapolis, Münih, Shanghai 4 puan almıştır (Aşkın, 2012: 36).

Dünya kenti sıralamasında Tokyo, New York ve Londra bütün araştırmalarda ilk üç sırada gelmektedir (Sarıoğlu, 2005: 28). Anthony Giddens, birbirinden oldukça farklı olmalarına rağmen bu kentlerin dünya kenti olmasını tek ortak özellikleri olan kontrol mekanizmasının yoğun olmasına bağlamaktadır (Aşkın, 2012: 51). New York, Londra ve

Tokyo'da verilen kararlar dünya ekonomisini etkilemektedir (Kayan, 2015: 281). Bu kentlerde rekabet de her geçen gün artmakta, rekabetin olumlu yönleri kentlere yansımaktadır. Keza dünyanın en büyük 100 bankasından 47'sinin New York, Londra ve Tokyo'da bulunması da rekabetin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Kayan, 2015: 283). Yine Londra; Tokyo ve New York ile rekabet hâlinde olması nedeniyle prestijli ofis yapıları ve bunu destekleyen alt yapılar geliştirmektedir (ED: PAÜ DPT, 2004: 239).

Tokyo, New York ve Paris'in dünya kenti sıralamalarında ilk üçte gelmesinin bir başka sebebi de sermaye bakımından iyi noktada olmasından kaynaklanmaktadır. Keza sermaye bakımından iyi durumda olan kentler ekonomiyi yönettiği için kendiliğinden dünya kentleri olmaktadır. Kısır bir zincirleme döngü şeklinde; sermayesi artan kentlerin GSYİH'si artmakta, GSYİH'si artan kentlerin sermayesi artmaktadır. Dolayısıyla sermayesi artan ve sermayeyi yöneten kentler, dünya kenti statüsünde olduğundan GSYİH'si en iyi olan kentler aynı zamanda en önemli dünya kentleridir. Örneğin Tokyo kentinin GSYİH'si 1.191 milyar\$'dır ve dünya kentleri sıralamasında da ilk sırada gelmektedir, New York kentinin GSYİH'si 1.133 milyar\$'dır ve Tokyo kentinin GSYİH'sinden 58 milyar\$ daha az olduğundan ikinci sırada gelmektedir. Dolayısıyla GSYİH ile dünya kenti olma ihtimali doğru orantılı olarak değişmekte; GSYİH azaldıkça dünya kenti olabilme ihtimali azalmakta, GSYİH arttıkça bu ihtimal artmaktadır.

Dünya kenti olabilmek için GSYİH'sini artıran kentler bunu sağlarken tek tip hâline gelmektedir. Örneğin ulaşım ağının gelişmiş, trafik alt yapısının düzenli, binaların yüksek ve görkemli, alışveriş merkezlerinin çok katlı, sanatsal ve kültürel aktivitelerin çok çeşitli olması gibi etkenler Londra'nın cazibe merkezi hâline gelmesine, GSYİH'sini artırmasına ve dolayısıyla dünya kenti olmasına yardımcı olmaktadır. Bu etkenlerin Londra'nın dünya kenti olmasına yardımcı olduğu bilindiğinden, diğer kentler de Londra'yı örnek alarak şekillenmektedir. Hatta bu örnek alma daha ileriye götürülerek Londra'da yapılmış olan faaliyetlerin aynısının diğer kentlerde de yapılmasına neden olmaktadır. Bu uygulamalar kentlerin tek tipleşerek birbirinin aynısı hâline gelmesine neden olmakta, bu tek tipleşmeye MC Donalds'laşma adı verilmektedir.

1.4. MC Donalds'laşma

MC Donaldslaşma kavramını ilk olarak ortaya atan kişi George Ritzer'dir. Ancak Ritzer bu kavramı kullanırken Max Weber'in rasyonelleşme kavramından ilham aldığını ifade etmektedir (Hülür ve Ölçer, 2020). Ritzer bu ilhamdan hareketle fastfood zinciri olan MC

Donald's'ın örgütlenme biçimini inceleyerek bu modelin toplumun tümünü etkileyen bir örgütlenme modeli olduğunu ifade etmektedir (Saygın, 2016: 555). Fastfood restoranları ve bürokrasiler; verimlilik, öngörülebilirlik, hesaplanabilirlik ve insansız teknolojiye geçilmiş denetim olmak üzere akılcılığın dört temel bileşeniyle tanımlanmaktadır (Ritzer, 2011:50).

Bürokrasiler hizmet verilen yerleri, gayri insani duruma getirebilmektedirler (Aydın, 2019: 1169). Bürokrasiler ile fastfood zinciri olan MC Donald's'ın benzerliği de burada belirginleşmektedir. Bürokraside çalışanlar kuralların dışına çıkmadan verilen emirleri olduğu gibi uygulamak zorunda kaldığı için her gün aynı işler, aynı usul ve yöntemlerle tekrarlanmakta ve günlük yapılan işler bir standart hâline gelmektedir. Fastfood zinciri olan MC Donald' slarda da durum böyledir. Çalışanlar her gün müşterilere aynı hizmeti vermekte, aynı karşılamayı sunmaktadır. Hizmetin aynı şekilde sunulabilmesi, bir başka ifadeyle standarda bağlanabilmesi için makinelerden yardım alınmaktadır. Örneğin hamburger ekmeği, marul, köfte, patates kızartması, ketçap ve mayonezin miktarı makineler sayesinde aynı standartlarda sunulmaktadır. Markalaşan MC Donald's markası tüm dünyaya açılmakta ve restoranın aynısı, sunulan hizmet, sunulma şekli, hizmetin verildiği bina ve logo da dahil olmak üzere aynı kriterle devam etmektedir. MC Donalds'laşma, MC Donald's restoranlarının tüm dünyaya aynı şekilde yayılmasıyla kentleri etkilemektedir. Ancak MC Donalds'laşmanın farklı süreçleri de olmaktadır.

18. yüzyılda Sanayi Devrimi'nin başlaması ile birlikte kırdan kente göç artmıştır. Bu göçün en önemli nedeninin altında kentte fabrikaların kurulması ve fabrikalarda çalışabilme umudu yatmaktadır. Kırdan kente göç ile birlikte kent sayısındaki nüfus da artmış, bu nedenle daha fazla hizmet almaya ve vermeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu hizmetlerin başında eğitim, sağlık ve barınma hizmetleri gelmektedir. Nüfusun artması barınmak için konut, eğitim için okul ve sağlık için hastane ihtiyaçlarının artmasına neden olmuştur. Bunların artması da yine kısır bir döngüyle buralarda hizmet verecek kişilere ihtiyaç duyularak nüfusta daha da fazla artış yaşanmasına neden olmuştur.

Nüfustaki artış ile birlikte, ihtiyaçların daha hızlı ve kaliteli temin edilebilmesi için fabrika sayılarında artış yaşanmaktadır. Sadece Türkiye'de değil tüm dünyada seyreden fabrika ve konut artışı bir yarışa dönmemektedir. Üretim kenti olmak ve sermayeyi kendisine çekmek için ülkeler yarışa girerek birbirinin devamı ya da tamamlayıcılığı niteliğinde olan yapılar inşa etmektedir. Üretim yapılan markaların ya da fabrikaların adını duyurmak için girdikleri çaba, adını duyurdukları an sonlanmayarak markalarını duyurduktan sonra şubelerini açmakla devam etmektedir. Bunun sonucunda tek tip kentler denilen MC Donalds'laşan kentler doğmaktadır.

Açıklandığı üzere MC Donalds'laşma kapitalizm, küreselleşme ve dünya kenti olma yolunda ilerlenmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

2. Kapitalizm ve Küreselleşmenin Kente Etkileri

Kapitalizmin kentlere olan etkileri endüstri devrimine kadar uzanmaktadır. Kentler, sanayileşme nedeniyle kapitalist sistemin ortaya çıkardığı sermayeyi yönetme yarışına girerek yeni kentleri ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme ise kapitalizm nedeniyle bazı ülkelerde yığılmış olan sermayenin ve üretim sistemlerinin belli mekânlarda yoğunlaşması yerine dünya ölçeğinde hareket etmesine zemin hazırlayarak kentlerde MC Donalds'laşmaya neden olmuştur. Kapitalizm, küreselleşme ve MC Donalds'laşma ilişkisinin kentlere yansımaları çalışmanın; kapitalizm ve kent ilişkisi, küreselleşme sürecinin kente etkileri, küreselleşme sürecinde dünya kentleri başlıkları altında daha detaylı incelenmektedir.

2.1. Kapitalizm ve Kent İlişkisi

Endüstri devriminin sonucu olarak ortaya çıkan fabrikaların kentlere yığılmasıyla birlikte kentlerde büyük yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerden ilki, buhar gücünün kullanılmaya başlamasıyla fabrikaların akarsu kenarlarına kurulma zorunluluğunun ortadan kalkmasıdır. Bu nedenle endüstri kömür havzalarına doğru yaklaşmış ve bunun sonucunda hiç önemi olmayan alanlar kasaba, kasabalar şehir hâline gelmiştir (Mimarizm Mimarlık ve Tasarım Platformu, 2022). Demir yollarının yaygınlaşmasıyla birlikte ise demir yollarının geçtiği ağlar ticaret yapmak için daha avantajlı hâle gelerek sermayeyi yönetme fırsatı doğmuştur.

Sermayenin tek amacı kâr olduğundan emeğin, ham maddenin ve iş gücünün yoğun ve ucuz olduğu yerlerin kontrolünü ele geçirmek başlıca hedef hâline gelmektedir (Şahin, 2020: 245). Öyle ki iş gücü ucuz ve yoğun olduğunda kâr daha da artmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, işçiler daha fazla emek vererek daha ucuza çalıştığında ve ham maddenin üretileceği alanın kira ya da satın alma fiyatı daha uygun olduğunda elde edilen gelir daha da artmaktadır. Bu nedenle kapitalizmde kent; sanayinin hüküm sürdüğü, artı değer yaratıldığı, finansal ilişkilerin sürdürüldüğü rant olarak gündemde olmuştur (Cantaş, 2021).

Kent mekânı yalnızca topraklar üzerinde yatay olarak değil ufku karartacak bir biçimde gökyüzüne doğru dikey bir biçimde de yükselmektedir. Devasa konutların ve gökdelenlerin biçimsiz mimari yapısı, bürokratik kurumların ve zengin kesimin insanüstü otoritesini gösterir duruma gelmektedir (Aykal, 2020). Ayrıca küçük tesislerin yerini büyük fabrikalar aldığından kentlere geçen yüzyıllardan çok daha fazla göç yaşanmakta, bu da kente iş bulma umuduyla

gelen göçmenlerin fabrikaların etrafında yerleşim yeri oluşturmasına neden olmaktadır (Uğurlu, 2010: 60).

Göçmenler, hem kendilerini karşılayacak yerleşim yeri olmadığı hem de daha ucuz olduğu gerekçesiyle fabrikaların etrafına yerleşse de oradaki barınma alanları de yeterli olmamaktadır. Göçmenlerin iş bulma umuduyla gittikleri kentlerin fabrikalara yakın yerler olup olmadığı fark etmeksizin bu kentlerin büyük endüstrinin barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak mimari alt yapısı da bulunmamaktadır. Caddelerin yıkılarak genişletildiği dönemde aynı anda kitlesel işçi göçleri yaşandığından konut sıkıntısı da çekilmektedir (Al-Repholz, 2020: 137). Kapitalizm ile kentlerin ilişkisini en güçlü şekilde Friedrich Engels aktarmaktadır. Engels, aylık bir derginin 1843 yılının ekim sayısında yayımlanmış makalesinde yer alan ifadeleri kendi kitabında olduğu gibi aktarmaktadır.

Bu sokaklar öylesine dardır ki, insan bir evin penceresinden karşıdaki komşusunun penceresine rahatlıkla atlayabilir. Bu evler öylesine yüksektirler ve birbirinin üstüne öylesine yığılmışlardır ki, aralarında kalan avluya hemen hemen hiç ışık gelmez. Kentin bu bölgede evlere ait ne bir su kanalı, ne bir lağım, ne de bir tuvalet vardır. Sonuç olarak bütün çöp, pislik ve yaklaşık elli bin kişinin dışkısı her gece hendeklere atılır. Tüm sokaklar süpürülmesine rağmen sadece rahatsızlık verici olmakla kalmayıp burada yaşayanların sağlıklarını da ciddi bir biçimde tehlikeye düşüren bir durum, koku ve görüntü ortaya çıkar. Bu yerlerde tüm sağlık, ahlak hatta en olağan namus koşullarının çiğnenmesi şaşırtıcı bir şey midir? Tam tersine burada yaşayanların koşullarıyla yakından ilgili olan herkes, bu insanların içinde bulunduğu sağlığa aykırı koşulların, sefaletin ve moral bozukluğunun ne dereceye ulaştığını anlatabilir. Bu bölgelerde toplum, tarif edilemeyecek kadar düşük bir düzeye gerilemiş ve umutsuzluğa terk edilmiştir. Yoksulların evleri genelde pistir ve hemen hemen hiç temizlenmemektedir. Bu evler, çoğu durumda en kötü havalandırma koşullarına sahip, kırık pencerelerden soğuk alan ya da penceresi bile bulunmayan, çoğu kez rutubetli ve kısmen toprağın altında yer alan, her zaman kötü, rahatsız eşyaların serpiştirildiği, üstünde kadın- erkek, yaşlı- genç, herkesin bir arada uyuduğu bir ot yığını bulunan tek bir odadan oluşmaktadırlar. Su, sadece umumi çeşmelerden akar ve suya ulaşmaktaki zorluk doğal olarak pisliği artırır (Engels, 2013: 72).

Kapitalizmin kentleri getirdiği durum bu şekilde özetlenmektedir. İşçi kesimi olan yoksullar iş bulma umuduyla kitlesel göçler hâlinde kentlere akın edip bir umut sonucunda bu şartlarda yaşarken, fabrika ya da iş yeri sahipleri merkeze yakın konforlu alanlarda yaşamaktadır. Fabrika sahipleri haricinde, demir yolu ağlarının geçtiği kentler de ticareti sağlayıp sermayeyi çekmesi gerekçesiyle daha iyi, konforlu ve gösterişli hâle getirilmektedir. Bu nedenle kapitalizm ile birlikte kentlerde dengesizlik baş göstermiştir.

Engels'in de çok net bir şekilde ifade ettiği bu dengesiz gelişim İstanbul'da da görülmektedir. İstanbul'daki dengesiz gelişim bazı yerler gelişirken bazı yerlerdeki suç oranlarının ve gecekondu sayısının artması ile kendisini göstermektedir. İstanbul'da ticareti artırarak gelişim sağlamak için altyapıya ciddi miktarda finansman aktarılmaktadır. Altyapısı iyileşen kentlerde gelişim sağlanmakta, bununla beraber bazı bölgelerde ise gecekondu ve suç oranları artmaktadır. Bu dengesiz gelişim aynı zamanda kapitalizmin bir sonucu olarak ortaya

çıkılmaktadır. Çalışmanın Kapitalizm ve Kent İlişkisi başlığı altında açıklananların İstanbul örneği üzerinden tabloya dökülmesi konunun daha iyi anlaşılması için fayda sağlayacaktır.

Tablo 1. Kapitalizmin İstanbul Kentine Yansımaları

İstanbul		
Nüfus	9.119.315 (1997)	15.840.900 (2022)
Ekonomik Yapı		
Yerel Yönetim Bütçesi	3 Milyar \$ (1999)	2 Milyar 350 Milyon 774 Bin \$ (2022)
Uluslararası Borsa Sayısı	1	480 (2022)
Ofis Fiyatı Aylık (\$/ M ²)	15 (1999)	A Sınıfı 13, B Sınıfı 5,9 (2022)
Kişi Başına Düşen Gsmh (\$)	4500 (2001)	18101 (2022)
Mekansal Yapı		
Yüksek Yapı Sayısı (Gökdelin)	82 (1990 Yılı)	269 (2017 Yılı)
Ulaşım Altyapısı		
Havaalanı Yolcu Sayısı- Yıllık	14392199 (1999)	103 Milyon 452 Bin 393 (2018- 2021 Yılları Arasında Yalnızca İstanbul Havalimanı Yolcu Sayısı)
Turist Sayısı- Yıllık	1,8 Milyon (1999)	1 Milyon 485bin (2022)
Araç Sayısı (Otomobil, Kamyon, Kamyonet Vb.)	2.166.070 (2000)	4.668.022 (2022)
Ortalama Hat Uzunluğu- Metro	8 Km (Taksim-4. Levent) (1999)	42 Km (Taksim- 4. Levent) (2022)
Ortalama Günlük Taşınan Yolcu Sayısı- Metro	100.000 (1999)	2.400.000 (2022)
Hat Uzunluğu- Banliyö	131 Km (1999)	233 Km (2022)
Ortalama Günlük Taşınan Yolcu Sayısı	200.000 (1999)	3,2 Milyon (2022)
Sosyo- Kültürel Yapı		
Gecekondu Oranı	6 Milyon (1998)	10.296.000 (2022)
Evsizlik Oranı	0,1 (1995)	
Suç Oranı	91654 Vaka (1999)	168416 Vaka (2019)

Kaynak: Şenlier ve Eryılmaz, 2004: 240'tan yararlanılarak oluşturulmuştur.

İstanbul kenti örneği üzerinden anlatılanların daha iyi anlaşılması için tabloda temel bilgi olarak İstanbul'un 1997 ve 2022 yıllarındaki nüfus sayılarına yer verilmektedir. Buna göre 1997 yılında 9.119.315 olan nüfus sayısı 2022 yılında 15.840.900'e yükselmiştir. Kapitalizm ve Kent İlişkisi başlığı altında, yüksek yapıların; bürokratik kurumları, zengin kesimi ve insanüstü otoriteyi temsil ettiği açıklandığından dolayı Tablo 1'de yüksek yapı sayılarına da yer verilmiştir. Buna göre yüksek yapı sayısı 1990 yılında 82 iken 2017 yılında 269'a çıkmıştır. O hâlde bürokratik kurumları, zengin kesimi ve insanüstü otoriteyi temsil eden yapı sayısı 27 yılda 3 kattan fazla artmıştır. Çalışmada yine aynı başlık altında küçük tesislerin yerini büyük fabrikaların alması sonucunda göç sayısının arttığı da ifade edilmektedir. Göç ile bağlantısı olduğundan Tablo 1'de ulaşım altyapısı başlığı altında İstanbul'daki genel yolcu sayılarına yer verilmektedir. Buna göre 1999 yılında 200.000 olan yolcu sayısı 2022 yılında 3,2 milyona ulaşarak rekor kırmıştır. Bu sayı göç oranlardaki artışı da ifade etmektedir. Çalışmada yine Kapitalizm ve Kent İlişkisi başlığı altında, altyapı sayesinde ticaretin gelişerek kenti de

geliştireceği düşüncesi hâkim olduğu için altyapıya önem verildiği, altyapısı iyileştirilen bölgelerde gelişme yaşanırken, diğer bölgelerde gerileme meydana geldiği ve böylece gecekondulu ve suç oranının arttığına değinilmişti. Tablo 1’de altyapıya verilen önem sonucunda gelişme yaşandığını göstermek için hat uzunluklarına ve yolcu sayılarına yer verilmektedir. Buna göre Taksim- 4. Levent metro hattı uzunlu 1999 yılında 8 km iken 2022 yılında 42 km’ye ulaşmıştır. Buna bağlı olarak GSMH da 2001 yılında 4500’iken 2022 yılında 18101’e ulaşmıştır. Dolayısıyla metro uzunluğunun artarak altyapının iyileştirilmesi nedeniyle artan ticaret getirisiyle GSMH’da da artışlar yaşanmıştır. Yine altyapıdaki iyileştirmelerin ticaretin artmasını sağlayarak bazı bölgeleri iyileştirirken, bazı bölgelerde gecekondulu ve suç oranını arttığı savunulduğu için gecekondulu ve suç oranlarına da yer verilmektedir. Buna göre GSMH’nın 2001’den 2022’ye kadar dört kattan fazla artmasıyla bazı bölgeler gelişirken gecekondulu oranı 10.296.000’ya yükselmiştir. Tabloda kapitalizmin kente yansımalarının 2022 yılında bile devam ettiği görülmektedir.

Kapitalizmin etkisiyle kentlerde bazı bölgelerin gelişirken bazı bölgelerin daha kötü duruma gelmesi gibi dengesiz gelişmeler yaşanırken, küreselleşmenin etkisiyle kentlere yeni roller yüklenmiştir. Bu roller nedeniyle kent mekânlarında, emek pazarlarında ve kentsel faaliyetlerin biçiminde değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişikliklere küreselleşme sürecinin kente etkileri başlığı altında yer verilmektedir.

2.2. Küreselleşme Sürecinin Kente Etkileri

Küreselleşme ekonomik temellidir. Ancak ekonomi tüm faktörlerle iç içe geçmiş bir yapı olduğu için bütün alanları etkilemektedir. Etkilenen alanların başında da ekonominin mekâna yansımaları olarak kentler gelmektedir. Küreselleşme kavramı ile kapitalizmin ortak bir yaşam alanı olarak yaygınlık kazanması ve bütün dünyada egemenliğini daha da sağlamlaştırması anlatılmaktadır (Keleş, 2001: 563). Küreselleşme kapitalizmin bir aşaması olarak; ekonomik sınırların kalkması nedeniyle ulusların dünya ölçeğinde artan ekonomik özgürlüğü olarak yorumlanmaktadır (Taşkın, 2016: 5).

Küreselleşme, kapitalizmin bir aşaması olduğu için bu süreç ile birlikte sermaye hareket serbestliği elde ederek bütünleşmiş piyasa mantığı oluşmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2019: 137). Kentsel mekânlar kamu ya da özel sektörün girişimleriyle her ne pahasına olursa olsun sermayenin taleplerine göre yeniden şekillendiğinden yatırım alanları da değişebilmektedir (Tümtaş ve Ergun: 138). Küreselleşme ile sermayenin bu ilişkisi nedeniyle sermayeyi çekebil-

kentler gelişirken sermayeyi çekemeyen kentler gerilemektedir. Ancak bazı durumlarda da fabrikaların yer aldığı önemsiz alanlar bile değerlendirilebilmektedir.

Küreselleşme sürecinin kentlere etkisi elbette sadece sermaye ile bağlantılı değildir. Küreselleşme sürecinde kentlerin birbiriyle ilişkisi kentlerdeki yapıları birbirinin benzeri hâline getirmektedir. Benzer uygulamalarla yapılan binalar nedeniyle kentler birbirinin aynısı hâline gelmektedir. Örneğin; MC Donald's, Burger King, LC Waikiki gibi dünyaya yayılmış işletmelerin birçok kentte yer almasıyla kentsel mekânda benzer yapılar oluşmaktadır (Kayan, 2015: 289).

Küreselleşme neticesinde kentler birbiriyle ilişki içerisinde olduğu için yine birbirlerini rol model olarak gelişim sağlamaya çalışmaktadır. Örneğin; eğitimde ileri seviyeye ulaşmış kentler örnek alınarak çeşitli okullar inşa edilmekte, sağlık sektöründe iyi olan kentler örnek alınarak hastane yapımı yaygınlaşmakta, üretimde iyi seviyeye ulaşmış kentler örnek alınarak kentlere fabrikalar, alışveriş merkezleri inşa edilmekte ya da kent merkezleri iyileştirilmektedir.

Küreselleşme ile birlikte kentin bazı bölgelerinde benzer yapılar ortaya çıktığı gibi bazı bölgelerinde de dengesiz yapılar hâkim olmaktadır. Yüksek gelirli grupların daha lüks ve güvenli konutlarda yaşamlarını idame ettirme istekleri İstanbul'un vitrini hâline gelmiş rezidanslardan karşılanmaktadır. Ancak bu yapılaşma mekânı bölerek sosyal yapıdaki uçurumları artırmaktadır. Rezidansların etrafına yapılan yüksek duvarlar bunun en somut yansımaları oluşturmaktadır (Yaylı, 2012: 350). Konut alanlarının dışlayıcı ve ötekileştirme tarzı çok eskilere dayanmamaktadır. Örneğin İstanbul'un bazı bölgeleri, Ankara Çay Yolu civarı, Bursa'nın Bademli bölgesi gibi önce büyük kentlerde başlayan ötekileştirme biçimi daha sonra orta ölçekli kentlerde kendini göstermiştir; İstanbul'daki Kemer Country ve Bahçeşehir, konut fiyatlarının yüksekliği ile orta ve alt gelir gruplarının buralardan uzaklaştırılmasını yani ötekileştirilmesini sağlamaktadır (Bıçkı, 2017: 288). 1980'li yıllardan sonra kentlerde yaşanan bu tarz mekânsal ve toplumsal değişiklikler nedeniyle kentler ile küresel güçler arasındaki ilişkiyi anlatmak için dünya kenti kavramı ortaya atılmıştır (Sarıoğlu, 2005: 56).

2.3. Küreselleşme Sürecinde Dünya Kentleri

Dünya kenti kavramının ortaya atılmasındaki en önemli gelişmeyi küreselleşme süreci oluşturmaktadır (Altıntaş, 2016: 74). Küreselleşme sürecinde kentlerin birbiriyle yarışmaları neticesinde dünya kentleri ortaya çıkmıştır. Ancak her dünya kenti rekabet hâlinde olsa da rekabet hâlinde olan her kent dünya kenti olmamaktadır (Altıntaş, 2016: 75). Örneğin Muğla ve Antalya, turizm noktasında sermayeyi kendilerine çekebilmek için yarışmakta ancak bir

dünya kenti olamamakta, İstanbul turizmi kendisine çekebilmek için yarışmakta ve dünya kenti olma yolunda aday olmaktadır.

Hall'a göre, dünya kentlerinde nüfusun, refahın, politik gücün, ticaretin, finansın, işçi federasyonlarının ve iletişim mekânlarının yoğunlaşması, dünya kentlerinin diğer kentlerden farkını oluşturmaktadır (Karakurt Tosun, 2007: 37). Küreselleşme sürecinde, dünya kentleri birbirlerinden etkilenmeleri neticesinde kentlerini görkemli hâle getirebilmek için yapılarında yenileşmeye gitmektedir. Eski yapılar ya yıkılıp yeniden yapılmakta ya da revize edilmekte, bir başka ifadeyle kentsel dönüşümler yaşanmaktadır.

Küreselleşme aşamasında yine etkileşim sürecinde teknolojik gelişmeler yaşanmaktadır. Teknolojik gelişmeler bir amaç olabildiği gibi araç da olabilmektedir. Teknoloji amaç olarak ele alındığında akıllı evler, akıllı telefonlar, akıllı arabalar gibi somut bir gelişim ortaya çıkmaktadır. Araç olarak ele alındığında ise sosyal medya dolaşımıyla kentlerin birbirini etkileme süreci doğmaktadır. Örneğin; Instagram ve Twitter gibi sosyal mecralarda, kentlerdeki yapıların sergilenmesiyle birlikte kentlerdeki tüm gelişmeler birbirini etkilemekte ve beğenilen kentlerin örnek alınması ile tek tipleşmeler meydana gelmektedir.

Kentler sektörel hizmetler noktasında birbirlerini örnek alarak kendi potansiyellerini de keşfetmektedir. Örneğin New York'un üretim kenti olmasını örnek alan İstanbul, kendi potansiyelini de keşfederek bu yolda ilerlemektedir. Dünya kenti olan ya da dünya kenti olamayıp bu potansiyelde olan kentler ise çok merkezli olmaya başlamaktadır. Bunun sonucunda da kentlerde yeniden planlamalara gidilmektedir.

Dünya kentleri küreselleşme sürecinden, kendilerini geliştirme yolunda birbirilerini örnek almalarıyla olumlu olarak etkilenebildikleri gibi örnek alma noktasında abartıya kaçarak MC Donalds'laşmasıyla olumsuz olarak da etkilenebilmektedir. İstanbul örneği üzerinden değerlendirildiğinde İstanbul'un MC Donalds'laşması nedeniyle daha çok olumsuz olarak etkilendiği görülmektedir.

3. Bir Dünya Kenti Adayı Olarak İstanbul'un MC Donalds'laşması

İstanbul, küreselleşmenin de etkisiyle dünya kentlerini rol model alıp kendisini geliştirmeye çalışmaktadır. Kendini geliştirme çabaları bazen olumlu sonuçlar verse de genel bir değerlendirme yapıldığında olumsuz sonuçların daha çok olduğu görülmektedir. Ticareti geliştirmek amacıyla altyapının iyileştirilmesi, uluslararası statüde adını duyurabilmek amacıyla okul ve hastanelerin kaliteli hâle getirilmesi, yabancı yatırımları artırmak amacıyla alışveriş merkezlerinin ve otellerin iyileştirilmesi, köprülerin onarılması gibi faaliyetler olumlu

sonuçlar kapsamında değerlendirilmektedir. Esasında tüm bunların altında yatan temel amaç sermayeyi çekebilmek olduğundan kentler bu amacını gerçekleştirmek için örnek aldıkları faaliyetlerin aynısını yaparak MC Donalds'laşan kent ve mekânları ortaya çıkarmıştır. MC Donalds'laşan mekânlar kapsamında değerlendirilen MC Donald's gibi restoran zincirleri güzel bir getiri sağladığından İstanbul'da da faaliyete açılmıştır. Faaliyete açılmadan önce inşa edilen MC Donald's binası tüm dünya çapında aynı inşa edilmiş, verilen hizmet kapsamındaki hamburgerleri bile belli bir standarda göre gramı gramına eşit olarak servis edilmiştir. İstanbul'daki esnaf lokantaları yerine bu tarz fastfood binalarının hakim olması İstanbul'un kentsel ve kültürel mirasının yok olmasına neden olmaktadır. İstanbul'un bu mirasları yok olduktan sonra altyapının, alışveriş merkezlerinin, otellerin iyileştirilmesi hiçbir anlam ifade etmemektedir. Dolayısıyla küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan dünya kenti olma amacı İstanbul'u olumsuz etkilemektedir.

3.1. Küreselleşme Sürecinde Dünya Kenti Adayı Olarak İstanbul

İstanbul, kurulduğu günden itibaren konumu ve imparatorluklara başkentlik yapması gerekçesiyle her zaman dünya kenti olarak görülmektedir. Hatta Saskia Sassen ve Çağlar Keyder, İstanbul'un şu an hâla dünya kenti olma yolunda ilerlemesini buna bağlamaktadır (Taşkın, 2016: 57). Ancak İstanbul'un küresel çapta önem kazanması yalnızca imparatorluklar başkenti olarak anılmasından kaynaklanmamaktadır. Bununla birlikte ticaret yollarının kesiştiği büyük bir liman kenti olması ve devletin liberal söylemleri nedeniyle yatırım yapmaya ve şube açmaya gelenlerin sayısının her geçen gün artması da İstanbul'un küresel çapta önem kazanmasına neden olmaktadır (Taşkın, 2016: 58; Altıntaş, 2002: 341).

İstanbul'da küresel sermaye ve buna bağlı olarak nüfus yoğunlaşırken, kentte bir taraftan ekonomik sermayesi yüksek, bir taraftan da ekonomik sermayesi düşük gruplar baş göstermektedir (Yaylı, 2012: 346). Üst gelir grubuna hitap eden lüks barınma alanları, alışveriş ve tüketim merkezlerinin yanında fastfood zincirleri de görkemli bölgelerde boy göstermeye başlamakta, hatta MC Donald's ve Burger King gibi fastfood zincirlerine Mudurnu, Mado, Edo gibi Türk taklitleri de eklenmektedir (Altıntaş, 2002: 342). Bu nedenle İstanbul'un bir tarafında çok uç bir şekilde görkemlilik hâkimken bir tarafında yoksulluğun hâkim olması nedeniyle bariz bir dengesizlik söz konusu olmaktadır. Ancak İstanbul'un bir tarafında şatafat boy göstermesine rağmen sermaye birikiminde başarılı olunamamaktadır.

İstanbul, sermaye birikiminin gelişmemesi ve tam anlamıyla gelişmemiş bir piyasada faiz getirisi üzerinde yoğunlaşması nedeniyle kontrol mekanizmasını ele geçirememektedir (ED:

Güneş, 2013: 165). 2000'li yıllarda İstanbul'un yaygın bir şekilde küresel kent olarak anılıp üretimlerin ve etkinliklerin doğrudan kabul görmesinde kültür büyük rol oynamaktadır (Coşkun, 2013: 112). İstanbul'un en başta sermayeyi kendisine çekebilmesindeki başlıca etken de budur.

Kentin kendine özgü kültürel mimari yapılarını görmek isteyen turistler sayesinde sermaye kente çekilmektedir. Ancak MC Donalds'laşma, kent kimliğini de etkisi altına alarak kültürel yapıların sayısını azaltmaktadır. Kültürel mimari yapıları sayesinde sermayeyi kendisine çeken İstanbul, bunun çekiciliğine kapılarak daha çok sermaye çekebilmek için kültürel yapıların yerine üretim yapıları inşa etmekte ve kısır bir döngünün içine girmektedir. Hem dünya kenti olarak sermayeyi çekebilmek için kültürel mirasların ticarethaneler hâline getirilmesi hem de MC Donalds'laşan mekânlar denilen tek tip mekânların yayılması kent kimliğinin hasar görmesine neden olmaktadır.

3.2. MC Donalds'laşma Çerçevesinde Dünya Kenti Adayı İstanbul

Dünya kentleri ciddi derecede uzmanlaşmış hizmetler verip ulusüstü sistemi etkileyebilme kapasitesine sahip olarak, küresel ekonominin kontrol edildiği ve yönetildiği organizasyon merkezleri hâline gelmektedir (Aşkın, 2012: 24; Öktem, 2006: 54; Çakır, 1999: 11). Aynı zamanda dünya kentleri ekonomik değişkenin belirleyicisi olan kentler hâline gelmektedir (Friedman, 1986: 151). Özellikle küreselleşmenin etkisiyle ulusüstü yapılar birbirine bağımlı hâle geldiğinden dünya kentsel sistemi tek birim hâline gelmekte ve bu tek birimi dünya kentleri yönetmektedir (Özgür, 2021: 22)

Dünya kentleri uzmanlaşmış hizmetler verdiği için, bu kentlerde iş başvuruları ve nüfus da artmaktadır. Bu artış, ulaşım sorunlarını da beraberinde getirerek çok katlı kavşakların, kullanışsız köprü ve yolların oluşmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda artan iş başvuruları, nüfus ve kentte yaşayan toplumların ihtiyaçları yeni yapıları zorunlu kıldığından yüksek yapıların sayısı artmaya devam etmektedir (Aşkın, 2012: 25). Bu ihtiyaçları karşılayabilmek için çağdaş yapı teknolojileri kullanılmakta ve gökdelenler inşa edilmektedir (Yaylı, 2012: 343). Dünya kentlerinde gökdelen inşa etme durumu yaygınlaştığı için gökdelenler ve yüksek plazalar dünya kentlerinin standart bir özelliği hâline gelmektedir.

Kentler, dünya kenti olmanın avantajlarından yararlanmak için birbirleriyle yarışmakta, bu yarış kentlerde standartlaşmaya neden olmaktadır. Kentlerdeki standartlaşma ise zincirleme bir şekilde büyümektedir. Örneğin tüm dünya kentleri, sermayeyi kendine çekebilmek için

üretimi artırmakta, üretimi artırmak için daha fazla işçi istihdam etmekte, işçilerin barınmaları için de daha fazla konut inşa etmektedir.

İşçiler için yapılan konutlar ile üretim fabrikaları ve satış mağazaları için yapılan konutlar arasındaki fark uç noktalara kadar artarak kentlerdeki konutların dengesizliğine neden olmaktadır. İşçilerin kaldıkları konutlar alelade ve kent merkezinden uzakta yer alırken üretim ve satışların yapıldığı konutlar gösterişli kent merkezlerinde yer almaktadır. Ayrıca bu konutlardaki mesafenin uzak olması ve istihdamda artış yaşanması nedeniyle çok katlı kavşaklar, yollar ve köprüler inşa edilmektedir. Dolayısıyla sermayeyi çekebilmek için girilen yarışlar, sorunlarla birlikte bir takım çözümleri de beraberinde getirmektedir. Ancak çözümler bile dünya kentlerinin standardı hâline geldiğinden bu yarış neticesinde MC Donalds'laşan kentler ortaya çıkmaktadır.

Markalaşan kuruluşların tüm dünyaya yayılması da MC Donalds'laşan kentleri ortaya çıkaran bir başka etkidir. Adını duyuran marka, adını duyurduğu konutun ve hizmetin aynısını tüm dünyada aynı şekilde faaliyete geçirdiğinden MC Donalds'laşma yaygınlaşmaktadır. İstanbul'daki kentsel mirasıyla ünlü olan mekânların yerini MC Donalds'laşmış mekânlar aldığından İstanbul'da da MC Donalds'laşma artmaktadır.

Coğrafi açıdan Asya ve Avrupa kıtalarının kesiştiği noktada yer alan İstanbul, stratejik konumu ve Avrupa'ya ulaşabilmesi nedeniyle üç kıtada toplam on üç trilyon dolarlık pazara ve bir milyar kişiye erişim sağlayabilmektedir (Aşkın, 2012: 63). Özellikle bu stratejik konumun sağladığı avantaj nedeniyle 2007 yılında Türkiye ile Avrupa Birliği üyeleri arasındaki ticaret 1990-2000 yılları arasındaki ortalamanın otuz katı artmıştır (Sassen, 2009: 5). Nitelikli iş gücü kapasitesi sebebiyle küresel sermayeden aldığı pay her geçen yıl artan İstanbul, marka başvurularında %50, patent başvurularında %42'lik bir oran elde etmiştir (Aşkın, 2012: 69). İstanbul'un uzun vadeli rekabet edebilmesi için sermaye alt yapısı, yabancı finans merkezleriyle ve uluslararası standartlarla uyumlu hâle getirilmektedir (Peker ve Karaağaçlı, 2015: 366).

İstanbul stratejik öneme sahip bir konumda olmasına rağmen faizsiz finansal ürün ve hizmetler konusunda yeterince gelişmemektedir (Öncel, 2019: 82). Ayrıca zengin kesimin oturması için kent merkezlerinde lüks konutlar, vakit geçirmeleri için MC Donalds'laşan zengin mekânlar, sermayeyi çekebilmek için lüks işletmeler ve pazar alanları kurulurken, yoksul kesim kent merkezlerine uzak, çevreye zararlı fabrika yakınlarında ve gecekondu

yaşamaktadır (Sarioğlu, 2005: 28). İstanbul'un bu gibi dengesiz gelişmeler nedeniyle dünya kenti olamayacağı açıkça görülmektedir.

İstanbul'un dünya kenti olabilmesi için kente ait mevcut sorunların çözülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde sorunlar çözülmeden dünya kenti olmak için çabalanması, çözümü olmayan sorunları da beraberinde getirecektir. İstanbul'un dünya kenti olduktan sonra mevcut sorunların çözülmesini beklemek oldukça iyimserlik olacağından bunu beklemek yerine öncelikle çözüm sürecine geçmek gerekmektedir. Sorunlar çözüldükten sonra İstanbul'un dünya kenti adaylığı için uygun hâle gelmesi olası bir ihtimal dâhilindedir.

Sonuç

Küreselleşmenin başlangıcı ve etkileri ilk çağlara, hatta insanlığın doğuşuna kadar uzanmaktadır. Öyle ki insanlık doğduğundan beri hep bir iletişim ve etkileşim içinde olmuştur. Önceleri tüm dünyadan haberdar olunmasını sağlayan teknoloji olmamasına rağmen küreselleşmeden kaçınılamadığı gibi günümüzdeki teknolojik gelişmeler nedeniyle küreselleşmeden kaçınılamayacağı açık bir şekilde görülmektedir.

Küreselleşme ve kapitalizm tüm dünyayı ekonomik, sosyal, politik, mekânsal ve kültürel açılardan etkilemiştir. Ancak hangi açıdan etkilerse etkilesin kente yansımaları olmuştur. Bu etkiler olumlu olabildiği gibi olumsuz da olabilmektedir. Olumlu etkileri; kentlerin rekabet hâlinde olmaları neticesinde gelişme sağlamaları ya da gelişimlerini hızlandırmaları ve değersiz olarak görülen bölgelerde üretim yapılarak o bölgelerin canlandırılması olurken olumsuz etkileri; gelişmeye çalışırken kent merkezlerindeki MC Donalds'laşma denilen tek tipleşme ve merkezden uzak yerlerdeki dengesizliktir.

Her ne kadar küreselleşme ve kapitalizm ilişkisi sonucunda tek tipleşmeler meydana gelse de bu tek tipleşmenin asıl olumsuz etkisi dünya kenti olabilmek için yarışılması sonucunda kentsel mirasın yok olması ile kendisini göstermiştir. Daha açık bir ifadeyle; küreselleşme ve kapitalizmin ilişkiye geçmesi sonucunda kentlerin birbirlerini etkilemesi daha da ileriye giderek tek tipleşmeye neden olmuştur. Ancak bu tek tipleşme yavaşça kendisini gösterse de asıl göze çarpması, dünya kenti olma yolunda yarışılması sonucunda meydana gelmiştir. Çalışmada dünya kenti olmak için yarışılması sonucunda tek tipleşmenin meydana geldiğini gösteren en somut örnek ise İstanbul kentinde esnaf lokantalarında kişiye uygun olan hizmetin sunulması hatta mimari olarak bile kişinin kendine uygun olan işletmeyi seçebilmesi ile MC Donald's gibi işletmelerdeki mimari ve hizmette yaşanan standartlıktır. Bu örnek aynı zamanda kentsel mirasın yok edilmesi sonucunda tek tipleşmenin hâkim olduğunu kanıtlar

niteliktedir. Öyle ki esnaf lokantalarındaki sayının azalıp MC Donald's gibi işletmelerin sayısındaki artış da bunu göstermektedir.

Kentsel mirasın yok edilmesi göze alınarak dünya kenti olma yolunda yarışılmasının sebebi ise sermayeyi yönetilme avantajını elde ederek kentin gelişmesini sağlama düşüncesidir. Ancak çalışmada, dengesizliğin hâkim olduğu İstanbul gibi kentlerde dünya kenti olmanın mümkün olmadığı açıklanmıştır. Bu nedenle dünya kenti olup sermayeyi yönetilme avantajı elde etmek için İstanbul'daki dengesizliğin giderilmesi gerekmektedir. Çalışmada dengesizlikten kastedilen ise altyapının iyileştirildiği, fabrikaların kurulduğu, ticaretin sağlanması için uygun olan kentlerin gelişip zenginleşerek, diğer kentlerin gecekondulaşması ve suç oranlarının artması sonucunda uç bir şekilde fakirliğin hâkim olmasıdır. İstanbul dünya kenti olmak için önce bu sorunları çözmek zorundadır. Aksi takdirde bu sorunlar çözülmeden yola devam edilmesi hâlinde çözümü olmayan sorunlar ortaya çıkacaktır. Şu anda ortaya çıkan sorunlardan belki de en önemlisi ise dünya kenti olup sermayeyi çekebilmek için kentsel mirasın yok edilmesidir. Oysa İstanbul, adını kentsel mirası ile duyurmuş bir kenttir. Dolayısıyla adını bu şekilde duyurduğundan bu prestijini koruyarak daha fazla gelişim sağlayabilecektir. Keza sermayeyi çekebilmek için dünya kenti olmak bir zorunluluk değildir. İstanbul da dünya kenti olup sermayeyi çekebilmek için kentsel mirası yok etmek yerine tam tersi bir şekilde kentsel mirasını koruyup geliştirmelidir. Zira sermayeyi bu şekilde daha dengeli ve güçlü olarak çekebilecektir. Dolayısıyla getirim sağlamak için tarihi yerleri yok etmek yerine, tarihi yerleri koruyarak etrafını revize ettikten sonra misafirlere açmak daha fazla fayda sağlayacaktır.

İstanbul'un dünya kenti olma yolundaki mücadelesi değerlendirildiğinde ortaya olumsuz bir tablo çıkmaktadır. Bu tablo kentsel mirasın korunarak revize edilip misafirlere açık hâle gelmesiyle olumluya dönüşebilecektir. Çünkü kentsel miras korunduğunda İstanbul daha çok misafir, dolayısıyla da sermaye çekecektir. Sermayeyi çekebilmek için dünya kenti olma zorunluluğu düşüncesinden kurtularak, kentsel mirasın korunması yöntemiyle sermayenin çok daha iyi bir şekilde çekileceği ortadadır.

Kaynakça

- Aktel, M. (2001). Küreselleşme Süreci Ve Etki Alanları, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 6(2), 193- 202.
- Alişaoğlu, A.; Özkan, O. (2020). Antik Yunan Kentlerinin (Polis) Kentsel Ekoloji Perspektifiyle Değerlendirilmesi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 43, 1-12.
- Al-Repholz A. (2020). *Kent Kuramları: Klasikler ve Çağdaşlar*, 136-164.

- Altıntaş, H. (2002). *Küreselleşme ve Küresel Kent Kavramı: New York, Londra, İstanbul Kentlerindeki Ekonomik- Sosyal Transformasyon Sürecinin Analizi*. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Altıntaş, M. (2016). *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Dönüşümü ve Ulus- Devletlerin Geleceği*. (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Aşkın, M. (2012). *Dünya Kenti Kavramı ve İstanbul'un Dünya Kentleri Arasındaki Konumu*. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aykal, D. (2022). *Kent ve Kapitalizm*, <https://entdergi.com/kent-ve-kapitalizm/>, Erişim Tarihi: 04.01.2022.
- Bauman, Z. (2010). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*, 3. Baskı, (A. Yılmaz, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beritan, S. C. (2014). *Küresel Kentler Bağlamında Yaşam Kalitesi Göstergelerine Kalitatif Bir Bakış: İstanbul- New York Karşılaştırması*. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bıçkı, D. (2017). *Küreselleşme Sürecinde Kentler: Mekânsal Yarılma, Yoksulluk ve Türkiye*, M. Zencirkıran (Ed.), *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, 6. Baskı (ss. 279- 300). Bursa: Dora Yayıncılık
- Bilan S. (2012). *Kentin Mekânsal Dönüşümü ve Toplumsal Gerilimler: İstanbul Örneği*. (Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cantaş, İ. (2022). *Kent Tartışmaları (1) Kapitalizm ve Kent*, <https://ogrencisendikasi.org/blog/kent-tartismalari-1-kapitalizm-ve-kent/>, Erişim Tarihi: 04.01.2022.
- Çakır, I. B. (1999). *Dünya Kentleri ve İstanbul'da Hizmet Sektörünün Özellikleri*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, A. Aykanat, Ş. (2007). Komünlerin (Belediyelerin) Ortaya Çıkışı ve İşlevleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (22), 101-115.
- Coşkun, Z. (2013). *Küreselleşme Sürecinde İstanbul'un Küresel Dönüşümü*, Ş. Aslan ve E. Zeytinoğlu (Ed.) (ss. 104- 112), Sosyal Bilimler, İstanbul.
- Demir, Ö. Acar, M. (2020). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 7. Baskı, Konya: Literatürk Academia Yayınevi.
- Duru, B. Alkan, A. (2002) "20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce", *20. Yüzyıl Kenti*, (A. Alkan, B. Duru Der. ve Çev.) (ss. 7-15). Ankara: İmge Yayınevi.
- Elçin, A.B. (2012). *Küreselleşmenin Tarihçesi*, (ss.1- 17).
- Engels, F. (2013). *Emekçi Sınıfların Durumu*, (O. Emre Çev), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ersoy, M., Şengül T. (1997). Kalkınma Kurumlarında Kentler, *İktisat Dergisi*, 70-78.
- Friedman, J. (1989). The World City Hypothesis, M. Pacione (Ed.) *The City Critical Concepts in the Social Sciences*, Roudledge Yayınevi, 151- 153.
- Gürses, A., Bayrak, R., Yalçın, M., Açıkyıldız, M. ve Doğar, Ç. (2005). Öğretmenlik Uygulamalarında Mikro Öğretim Yönteminin Etkililiğinin İncelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13 (1), 1-10.
- Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin Durumu*, 5. Baskı, (S. Savran, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Karakurt-Tosun, E. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekânsal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği*. (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kartal, A. N. Ve Kartal, H. B. (2020). Sanayileşme, Fransız İhtilali ve Liberal Anlayışların 19. Yüzyıl Kentine Yansımaları Üzerine Bir Deneme, *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4 (1), 46-56.

- Kayan, A. (2015). Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri ve Küresel Kentlerin Özellikleri ile İlgili Bir Değerlendirme, *JED/GKD*, 10 (1), 271- 295.
- Kaypak, Ş. ve Haytoğlu, M. (2016). Küreselleşme Sürecinde Toplumsal Hareketler ve Kente Yansıması, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, CİEP Özel Sayısı, 716- 734.
- 1980 Sonrası Kentsel Dönüşüm Dinamikleri: Küreselleşme/Rekabet, Sosyal Dışlanma/Kaynaşma ve Mekânsal Kutuplaşma; https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/kentsel_yenilesme_ve_kentsel_donusum/3/index.html, Erişim Tarihi: 02.01.2022.
- Keleş, R. (2001). *Küreselleşme ve Yerel Yönetimler*, Cevat Geray'a Armağan, (ss. 563- 574) Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları.
- Kent Sosyolojisi*, Murat Yayınları, <https://murat yayinlari.com/storage/catalogs/0329329001519983234.pdf>, Erişim Tarihi: 02.01.2022.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(1), 219-230.
- Konak, N. (2013). Küresel Kentler Kuramı ve Araştırmaları, F. Güleş (Ed.), *Kent Sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- McChesney, R. W. (1999). Küresel İletişimin Politik Ekonomisi, Robert W. McChesney- Ellen Meksins Wood- John Bellamy Foster (Ed.), *Kapitalizm ve Enformasyon Çağı Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi*, (N. S. Çinga, E. Baltacı, Ö. Yalçın, Çev), (ss. 7-38), Ankara: Epos Yayınları.
- McLuhan, M. (2011). Global Village, *Information Theory*, (ss.298- 314), Almanya: PediaPress Yayıncılık.
- Mimarizm Mimarlık ve Tasarım Yayın Platformu; https://www.mimarizm.com/makale/kent-kapitalizm-iliskisi_113880?sourceId=113873, Erişim Tarihi: 04.01.2022.
- Modelski, G. (2005). Küresel Politikanın Uzun Döngüsü ve Ulus-Devlet, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2 (7), 3-30.
- Öktem, B. (2006). Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP'nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul'un Kent Dönüşüm Projeleri, TMMOB Şehir Plancıları Odası Tarafından Düzenlenen Kentsel Dönüşüm Sempozyumunda Sunulmuş Bildirinin Genişletilmiş Hali, 53-63.
- Öncel, R. (2019). *Uluslararası Finans Merkezleri ve İstanbul'un Finans Merkezi Olma Potansiyelinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Özsan, M. E. ve Özaslan, M. Küresel Kentler ve Ülkemiz Metropolollerin Küresel Kent Hiyerarşisindeki Yeri, 229-238.
- Özgür, E. M. (2021). *Küreselleşme ve Kentsel Sistem*, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/161487/mod_resource/content/1/COG237_7.pdf, ss. 1-44, Erişim Tarihi: 08.12.2021.
- Peker, İ. ve Karağaçlı, B. (2015). Dünyada ve Türkiye'de Sermaye Piyasası Altyapı Kurumları, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7 (13), 341-375.
- Puslu, Y. (2006). Küreselleşme Sürecinde Kent "Antik Siteden Dünya Kentine", *Sayıştay Dergisi*, (6), 129-151.
- Ritzer, G. (2011). *Toplumun McDonaldlaştırılması Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme*, 2. Baskı, (Ş. S. Kaya, Çev), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, (Ü. H. Yolsal, Çev), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Sarıoğlu, S. (2005). *Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri: Dünya Kentleri ve İstanbul Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sassen, S. (2009). Uçsuz Bucaksız Bir Hareketliliğin Değişmez Kavşağı”, Ed., Ricky Burdett, *İstanbul: Kesişimler Şehri*, İstanbul, 5-7.
- Saygın, A. U. (2016). Futbolun McDonaldlaşmasına Katkı: Passolig, *Global Media Journal TR Edition*, 6 (12), 553- 569.
- Şahin, Ç. (2020). Kapitalizm- Mekân İlişkisi: Fordist ‘Sanayi/İşçi’ Kenti ile Post- Fordist ‘Küresel Hizmet’ Kenti Karşılaştırması Üzerine Bir Değerlendirme”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 237- 275.
- Şakı Aydın, O. (2019). Yeni İzleme Biçimleri ve Netflix İçerikleri: Ritzer’in MC Donaldlaşma Tezi Ekseninde Bir Değerlendirme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (63), 1167- 1172.
- Şenlier, N. ve Eryılmaz, S. S. (2004). Kentlerarası Rekabette İstanbul’un Yeri, Ed., PAÜ DPT (Ed.), *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, (ss. 232- 243), 2.
- Taşkın, V. (2016). *Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekâna ve Mimarlığa Etkisi: İstanbul Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tatlıdil, E. (1992). Kent Sosyolojisi: Kuram ve Kavramlar, 25-44.
- Topal, A. K. (2004). Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir?”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1) 2004, 276-294.
- Turut, H. ve Özgür, E. M. (2018). Klasik Kent Kuramlarından Eleştirel Kent Kuramlarına Geçiş Bağlamında Kentleri Yeniden Okumak, *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(1), 1-19.
- Tümtaş, M. S. ve Ergun, C. (2016). Küreselleşme ve Kentlere Etkileri, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 135- 150.
- Uğurlu, Ö. (2010). *Kentlerin Tarihsel Gelişimi*, 25-68.
- Yaylı, H. (2012). Küreselleşmenin Kentler Üzerine Etkisi: “İstanbul Örneği”, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, s.331-355.
- Yılmaz, O. K. (2019). Küresel Kentler ve Türkiye Kentlerinin Küresel Kentler Arasındaki Konumları, *SUTAD*, 47, 465-483.
- Yörükan, A. (2006). *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.